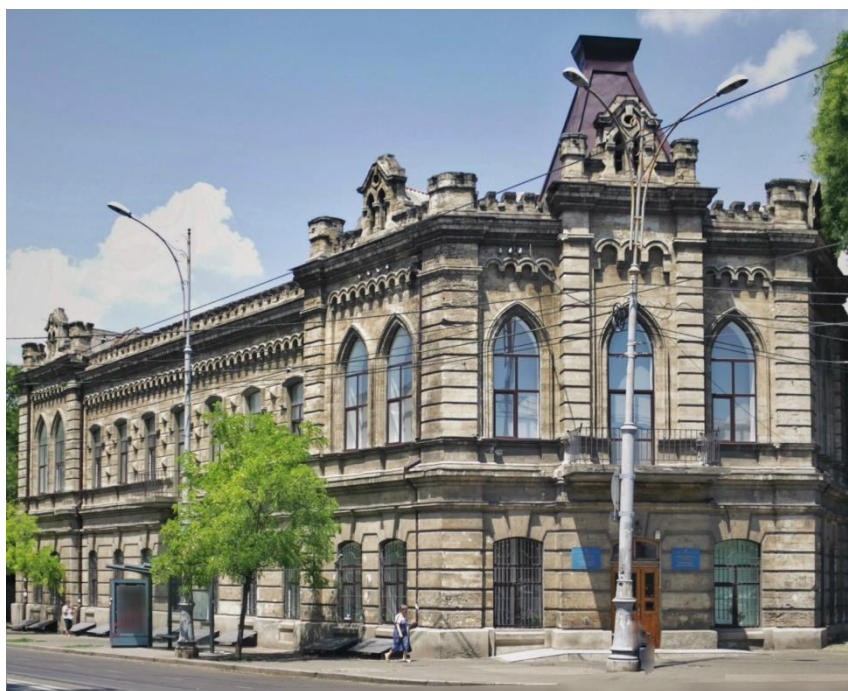

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
БІБЛІОТЕКА

**«БІБЛІОТЕКА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)»**

**Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної
конференції**

**17 листопада 2022 року
м. Одеса**

Одеса – 2023

УДК 021:027.7(477.74)(043.2)

Упорядники: кандидат мистецтвознавства, директор бібліотеки О. П. Спаськова, зав. відділом бібліотеки І. В. Панченко, бібліограф 2-ї категорії О. А. Максим.

**Схвалено рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(Протокол № 5 від 24.11.2022р.)**

Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листопада 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спаськова, І. В. Панченко, О. А. Максим. – Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. – 175 с.

Автори тез несуть особисту відповідальність за достовірність поданих матеріалів та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб.

Отже, процес реорганізації триває, попереду ще багато невирішених завдань нової, але достатньо дієвої бібліотеки та її підрозділів, яка всі зусилля спрямовує на реалізацію основної мети – повноти та якості інформаційного забезпечення навчального та наукового процесів ДБТУ. І на останок, хочеться цитувати Т. Г. Шевченка : «Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!». Слава Україні!

Література

1. Павенко Н. В. On-line мобільність бібліотекаря закладу професійної освіти як механізм інноваційного розвитку сучасного інформаційного простору. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних он-лайн послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки*: матеріали наук.-практ. інтернет-конф., (Ужгород, 8-25 червня 2019 р.). Ужгород : ДВНЗ “Ужгородський національний університет”. 2019. URL :<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24622>
2. Про утворення Державного біотехнологічного університету : наказ Міністерства освіти і науки України від 18.06.2021 р. № 689. URL:<https://khntusg.com.ua/wp-content/uploads/2021/07/nakaz-mon-18.06.21.pdf>
3. Реорганізація навчальних закладів: що повинен знати працівник, профактив, роботодавець? *Бухгалтер бюджетної установи*. 2015. №7. URL : <https://buhgalter911.com/uk/news/news-178659.html>

Вікторія Володимирівна Брагінська,
завідувачка сектору,
Наукова бібліотека Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків

Вікторія Вікторівна Щабельник,
провідний бібліограф,
Наукова бібліотека Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків

**БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Ключові слова : Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого), дистанційні послуги, вебпослуги, соціальні мережі (СМ), воєнний стан.

Від початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну у лютому 2022 р. Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого), як і більшість бібліотек Харківщини, опинилася в зоні бойових дій. Фізичний простір НБ став закритим для відвідування, комунікації напрацьовані роками разом із багатьма іншими сферами життя перестали функціонувати. Спираючись на досвід, який ми отримали під час карантинних обмежень, було сформовано модель управління бібліотекою та її діяльності в умовах воєнного стану.

Майже всю роботу бібліотеки було переведено у дистанційний режим та перенесено в єдиний інформаційний простір університету, що уможливило безпечно надавати інформаційні, довідкові, бібліографічні послуги викладачам, аспірантам і студентам.

Інформаційна підтримка освітньо-наукової діяльності університету є пріоритетним завданням НБ. Було забезпечено стійкий, високошвидкісний доступ до електронних навчальних та наукових ресурсів, сайтів бібліотек, баз даних (БД), освітньої платформи Moodle тощо. Науковцям, викладачам, здобувачам освіти надано можливість безкоштовно працювати із міжнародними інформаційними ресурсами: галузевими колекціями провідних бібліотек світу на міжнародній платформі Exlibris RapidILL; повнотекстовими науковими журналами і книгами від 200 видавців світу у межах проєкту Research4Life; базами ScienceDirect, Scopus, Researcher Discovery компанії Elsevier; платформами Web of Science, LexisNexis, ProQuest; системою міжнародного міжбібліотечного абонементу RapidILL на платформі Ex Libris; EBSCO.

Інтернет-технології відкривають широкі перспективи для надання доступу до електронних архівів (ArXiv.org, SocArXiv), інституційних репозитаріїв, спеціалізованих соціальних мереж (Academia.edu, ResearchGate), БД (OpenDOAR, SHERPA), наукометричних сервісів (Google Scholar, Metrics, Altmetrics), авторських профілів (Publons, Orcid ID, Kudos), які поступово перетворюються на альтернативну інфраструктуру наукової комунікації і сприяють публікаційній активності учених.

Найбільшої актуальності для віддалених користувачів набули електронні ресурси власної генерації, зокрема: репозитарій eNULAIR (е-архів праць вчених університету складає 18 497 документів); «Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс» (СЕНМК – списки навчальних матеріалів з посиланнями на повні тексти до тем

навчальних дисциплін, що викладаються на кафедрах); «Бібліотека електронних копій раритетних видань» та eLEGALIUM – електронна іміджева колекція рідкісних видань і праць відомих харківських правознавців XVIII – середини XX ст.; комплексний Google-ресурс «Наукометрія. Бібліометрія» (інформація про наукометричні БД, інструкції зі створення авторських профілів, презентаційні матеріали, бібліометричні профілі науковців університету, підбір журналів для публікацій, публікації вчених у виданнях, які індексуються БД Scopus та Web of Science тощо); електронний каталог (ЕК – основний інформаційно-пошуковий засіб отримання інформації про наявний фонд бібліотеки, загальний обсяг на 01.01.2022 р. складав 655 240 записів, містить посилання на 7 162 повнотекстові документи); е-картотека «Публікації вчених НЮУ ім. Ярослава Мудрого в Scopus» (бібліографічні записи та посилання на тексти наукових статей авторів університету, що проіндексовані наукометричною базою Scopus).

Вищезначені ресурси доступні цілодобово, представлені на оновленому сайті бібліотеки, який адаптований для перегляду як на комп'ютерах, так і на мобільних телефонах чи планшетах.

Слід зазначити, що поповнення документного фонду бібліотеки повнотекстовими виданнями не зупинилося. З метою забезпечення інформаційної функції ЕК робота з формування БД «Картотека статей», «Праці вчених університету», «Публікації вчених НЮУ ім. Ярослава Мудрого в Scopus» була продовжена. За воєнний період об'єм ЕК збільшився майже на 7000 нових бібліографічних записів (статті з електронних тематичних збірників, матеріалів конференцій, наукових журналів тощо), паралельно здійснюється поточне редагування його довідників та авторитетного файлу.

У винятково складний для країни та її громадян час бібліотечна віртуальна довідково-консультативна служба діє 24/7. За запитамі науковців та студентів здійснюються тематичні пошуки в ЕК, формуються списки літератури на замовлення, визначаються індекси УДК для наукових праць. Збільшилася кількість онлайн консультацій стосовно роботи бібліотеки, можливості отримати необхідну літературу або повернути до фонду навчальні підручники, оформлення посилань до наукових публікацій відповідно до міжнародних стилів цитувань та діючого ДСТУ 8302:2015, транслітерації тощо.

Важливий та відповідальний напрям діяльності бібліотеки – це робота з бібліометричної підтримки публікаційної активності учених університету. Працівники служби бібліометрії та наукометрії у повному обсязі виконують завдання з консолідації процесів збору, систематизації та оприлюднення бібліометричних і наукометричних показників науковців у міжнародних наукометричних базах. Щоденно здійснюється

моніторинг статистичних даних й показників публікацій учених вишу в Scopus, Web of Science і Google Scholar : з'ясовуються індексація публікацій науково-педагогічного складу, показники цитованості, індекс Гірша (h-індекс); встановлюється коректність створення та ведення авторських профілів тощо. Відстежуються видання, що індексуються БД Scopus і Web of Science та мають імпаکت-фактор. Публікації у наукових журналах світового рівня сприяють зростанню рейтингу в науковій спільноті, гарантують вдалий захист наукової роботи, збільшують шанс на отримання грантів, сприяють чудовому старту наукової діяльності. На сайті бібліотеки оперативно оприлюднюються статистичні дані та відомості щодо публікаційної активності авторів. З науковцями підтримується постійний інформаційний зв'язок, проводиться онлайн консультування з питань наукометрії.

Фахівці НБ здійснюють цифрове кураторство спрямоване на забезпечення вільного доступу до інформації та формування цифрової грамотності академічної громади, завдяки організації та проведенню заходів у дистанційному режимі з консультування щодо питань застосування цифрових технологій та сприяння розвитку цифрових компетенцій. Слід зауважити, що користувачам надається не лише доступ до електронних ресурсів, а й можливості : коментування кожного документу, обговорення нагальних тем, ведення особистих діалогів, групових чатів, участі в опитуваннях щодо освітніх, наукових та інших питань тощо.

Більш значущим і дієвим на сьогодні є використання таких інформаційних інструментів як Telegram-канал, Facebook та Instagram-ресурси, Linkedin, сайт бібліотеки. Триває робота з формування культури академічної доброчесності. Адаптації першокурсників до університетської спільноти сприяла серія постів та роликів розміщена у соціальних мережах бібліотеки : "Vivat першокурсник". Так, на сторінках бібліотеки в соціальних мережах постійно оновлюється контент, своєчасно розміщуються рекламні проморолики, посилання на створені власні ресурси, інструкції та посібники щодо дій у разі непередбачуваних ситуацій, можливості для вимушених переселенців, доступ до міжнародних БД для українських науковців, пояснення щодо здійснення трудових відносин в умовах воєнного стану, у чаті ведеться спілкування з підписчиками [1].

В сучасних кризових умовах університетська бібліотека відіграє особливу соціальну роль для студентства та наукової спільноти, яка полягає не тільки в інформаційному супроводженні освітніх і наукових процесів, а й у формуванні національної свідомості. НБ в інформаційному просторі висвітлює роботу Гуманітарного штабу університету, благодійну діяльність студентів та викладачів, висловлює вдячність воїнам ЗСУ, якими є і

співробітники та студенти НЮУ ім. Ярослава Мудрого, здійснює боротьбу з фейками, дезінформацією, сприяє набуттю навичок медіаграмотності тощо.

Слід зауважити, що в сучасних кризових умовах бібліотека відіграє особливу роль для студентства та наукової спільноти, яка полягає не тільки в інформаційному супроводженні освітніх і наукових процесів, а й у сприянні формуванню національної свідомості. Великого значення набуває створення та поширення нових електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів до найважливіших подій в суспільно-політичному житті України та ювілеїв видатних осіб, а саме: мультимедійні лонгриди «Правда Ярославичів: до 950 р. із часу укладання Правди Ярославичів – зводу давньоруських законів», «Конституція України – основа правової держави»; календар пам'ятних дат «Вчені-правознавці – ювіляри 2023 року»; інформаційні дайджести «Перша Конституція України – Конституція Пилипа Орлика 1710 року», «Незалежна Україна: історичний дискурс»; інтерактивні плакати е-ресурсів та дистанційних сервісів бібліотеки університету; інформаційні тематичні відеоролики (до вшанування і увічнення пам'яті учених харківської правничої школи; про нові навчальні видання університету та публікації вчених; власні новостворені е-ресурси, бібліотечні сервіси та послуги; цікаві проєкти, конкурси, заходи для користувачів) [4].

Реалії сьогодення вимагають оновлення інформаційного образу бібліотеки, а від бібліотечних фахівців – трансформувати професійні компетенції, підвищувати рівень кваліфікації, впроваджувати інновації, безперервно навчатися, набувати нових навичок.

Співробітники НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого співпрацюють з Українською бібліотечною асоціацією, бібліотеками України та зарубіжжя, приймають участь у конференціях, вебінарах, тренінгах, майстер-класах, онлайн школах. Зокрема, у конференції IGeLU 2022 в Кардіффі, яка була організована міжнародною групою користувачів Ex Libris (IGeLU) (Великобританія, 12-15.09.2022); вебінарі «Як вести соціальні мережі центру працевлаштування, щоб зацікавити студентів?» (lifecell); Всеукраїнському дводенному лекторії-вебінарі від представників бізнесу з розвитку soft та hard skills викладачів «Uni-Biz Bridge»; дистанційному курсі школи бібліотечного журналіста «Мультиплатформна бібліотечна журналістика. Інстаграм: базові навички» (отримали сертифікати); тестування у вебінарі «Цифрові інструменти Google для освіти»; вебінарах компанії Elsevier; онлайн-тренінгу «Open Educational Resources in higher Education» зі створення матеріалів для відкритих освітніх ресурсів; майстер-класі «Представлення проєктних ідей» тощо.

НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого є сучасним хабом освітньо-наукової діяльності, що відповідає особливій соціальній місії бібліотеки в умовах воєнного стану в Україні : захист інформаційного простору, боротьба з фейками, дезінформацією. Багатофункціональність діяльності бібліотечних фахівців, як навігаторів користувачів у «цифровому світі» спрямовано на розвиток цифрової культури в умовах цифрових трансформацій суспільства, що забезпечить розв’язання ключових проблем воєнного часу : мобільність студентів, нестабільний інтернет, проблеми використання техніки та технологій [5].

Таким чином, наукова бібліотека – це не лише книги та послуги для задоволення інформаційних потреб студентів і викладачів, бібліотека – це ще й безліч проєктів, креативних ідей та кропіткої праці. Все це завдяки злагодженій роботі бібліотечної команди – тих, хто підтримує освітньо-науковий процес університету дистанційно і на робочих місцях. Інформатизація та цифровізація бібліотечної системи є безперервним процесом і неминучою тенденцією розвитку сучасного світу. А розвиток ІКТ-компетенцій підвищує прагнення працівників бібліотеки зробити процес інформаційно-бібліографічного обслуговування ефективним, інноваційним та, відповідно, застосувати творчий, нетривіальний підхід для його організації навіть у такій нелегкій для країни час.

Література

1. Бачинська Н. Професійні ресурси бібліотечно-інформаційної діяльності: трансформації в освіті та різноманітність функціонування у цифровому середовищі. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 8. С. 13–19.
2. Пасмор Н. П., Самофал О. Бібліотека сучасного університету: зміна інформаційного образу. *Нова модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій* : матеріали III наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 21 жовт. 2021 р.). Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2021. С. 138–144. URL : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/19140>
3. Пасмор Н. П. Бібліотека як інноваційний workspeace в системі сучасної правничої освіти. *Теорія та практика сучасної юриспруденції* : матеріали Всеукр. наук. конференції (Харків, 25 груд. 2021 р.). Харків : Нац.юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. Вип. 4. С. 56–57. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2020/Konf-26_Tom-1.pdf
4. Сахарова М., Хімич Я. Розробка та актуалізація комунікаційної політики бібліотеки в умовах воєнного стану: кризові комунікації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 65–74.

5. Шевченко О. В., Спрінсян В. Г. Модернізація бібліотек закладів вищої освіти України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. №2. С. 7–14.

Валерій Михайлович Букач,
кандидат історичних наук,
приват-професор кафедри всесвітньої історії та методології науки
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА В УКРАЇНІ У 1920-х РОКАХ

Ключові слова: національна політика, бібліотечна справа в Україні, українізація в першій половині 20-х рр., історія бібліотечної справи, бібліотечні об'єднання 1920 – 1930-х рр., Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників.

Головними напрямками національної політики в Україні в 1920-х роках були українізація, яка передбачала використання української мови в сфері освіти, культури, суспільно-політичного життя та створення умов для освітньо-культурного розвитку національних меншин.

В процесі проведення українізації, освітньо-культурної політики серед національних менших значне місце відводилося культурно-просвітницьким закладам, які мали пропагувати внутрішню політику радянської влади. Їхньою діяльністю опікувався Головополітросвіт при Народному комісаріаті освіти Української СРР. Бібліотечні установи акумулювали суспільно-політичну літературу, періодичні видання, поповнювалися виданнями творів класиків української літератури – Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Марка Вовчка, Панаса Мирного, Івана Карпенка-Карого, Архипа Тесленка тощо. У 1925 році для бібліотечної мережі республіки було закуплено 500 тисяч примірників книг, 75% з яких були видані українською мовою, що поліпшувало процес українізації. Військові бібліотеки поповнилися 32 тисячами примірників уставів, підручників українською мовою [2, с. 49]. У 1920-х роках активно проводилася українізація саме сільських бібліотек з метою забезпечення селян навчальною, художньою, суспільно-політичною, довідниковою літературою, виданою рідною українською мовою [8].